

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА В КОНТЕКСТІ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З'ясовано сутність поняття "компетентності", "професійної" та "соціокультурної компетентності". Зроблено спробу довести необхідність реалізації системи формування соціокультурної компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця та виявлено умови, необхідні для її функціонування та розвитку в контексті готовності до професійної діяльності.

В епоху стрімкого процесу світової інтеграції висуваються нові вимоги до людської особистості, головним надбанням якої повинна бути загальнолюдська культура та загальнолюдські цінності. Традиційна система професійної освіти орієнтована на підготовку майбутніх фахівців вже не здатна адекватно вдовольнити запити сучасної реальності. В нових соціально-педагогічних умовах необхідно сформувати професіонала, який не лише є носієм сукупності наукових знань та способів їх передачі, але і сам є виконавцем цієї діяльності. Стрімкий розвиток технологічної компоненти людства ускладнив використання традиційних схем передачі технічного і соціального досвіду новому поколінню та започаткував процес пошуку нових методів та методологій вищої технічної освіти.

Однією з **актуальних проблем**, яка потребує особливої уваги на даному етапі розвитку освіти є проблема соціокультурної компетентності як складової частини професійно-творчої підготовки студента – майбутнього інженера у процесі готовності до професійної діяльності, оскільки економічний рівень суспільства та розвиток виробництва безпосередньо пов'язані з рівнем компетентності та освіченості технічної еліти суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми підтверджує її актуальність і важливу значущість. Про це свідчать роботи М.Б. Євтуха, І.А. Зязюна, С.Ю. Ніколаєвої, В.А. Семиченко, Ю.П. Азарова, В.І. Андрєєва, Н.В. Кузьминої, В.А. Сластьоніна, А.І. Щербакова, и др В них формулюється сутність поняття компетентності, його структура та місце в системі професійної підготовки фахівця, шляхи та засоби формування професійних якостей майбутнього випускника. Сьогодні саме компетентнісний підхід проголошується основою сучасної парадигми вищої освіти.

Важливість формування соціокультурної компетентності. визнається як закордонними (А. Печеї, К. Роджерс, П. Сорокін, М.А. Бердяєв, В.Н. Соловова та ін.), так і вітчизняними дослідниками (А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинський, І.А. Зязюн, Г.А. Бал, І.Д. Бех, А.В. Глузман, С.В. Савченко, А.И.Капська та інші). Але, на жаль, у психолого-педагогічній літературі нема однозначного визначення поняття соціокультурної компетентності.

Недостатня, на наш погляд, увага приділяється питанням соціокультурної складової у структурі професійної компетентності фахівця, а також логіці і технологіям формування соціокультурної компетентності в освітньому процесі як складової професійно-творчої підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Тому **мета** нашого дослідження полягає в обґрунтуванні і спробі реалізації системи формування соціокультурної компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця та з'ясуванні умов, необхідних для її функціонування та розвитку в контексті готовності до професійної діяльності.

Об'єктом дослідження виступає соціокультурна компетентність у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця.

Модернізація сучасної української освіти, спрямована на забезпечення його готовності до вирішення завдань переходу країни до інтеграції в світовий економічний і технологічний простір і, одночасно з цим, збереження і розвитку культури суспільства і людини, висуває на перший план проблеми і питання, пов'язані з підготовкою інженера.

Цей напрям роботи актуалізується і у зв'язку з необхідністю зміцнення в українській освіті нової парадигми, що характеризується створенням особистісної та культуроорієнтованої освітньої системи, яка забезпечує підготовку інженера нової генерації, справжнього представника національної гуманітарно-технічної еліти [1]. Сьогодні він вбачається як особистість висококваліфікована, культурна, духовна, етична, гуманна, здібна до роботи з людьми з позицій діалогу культур, толерантності, співпраці, співтворчості, спільного дослідження.

Проблема соціокультурної компетентності в контексті загальної готовності до здійснення професійної діяльності набула особливої актуальності. Не можна не погодитись із Ю.Г. Волковим і В. С. Полікарповим, які твердять, що пріоритетним завданням сучасної освіти є таке виховання молодих людей, яке дозволить їм бути суб'єктами свого життя, творцями, що діють не довільно, а у певних ситуаціях відповідно до умов та вільних у виборі перед альтернативами. [2; с. 412]. Сьогодні важливіше бачити проблему, ніж мати готову відповідь на неї, самостійно робити вибір, ніж отримувати певне правило життя, вміння мислити, ніж вилучати та як належне сприймати чужу думку.

Аналіз літературних джерел, присвячених визначенню поняття «компетентність» [3,4]. дозволяє нам зробити висновок, що професійна компетентність – це інтеграційна особистісно-професійна якість, яка дозволяє фахівцю здійснювати професійну діяльність на достатньому або високому, орієнтованому на творчість рівні. Водночас ми вважаємо, що важливим компонентом професійної компетентності виступає ціннісне ставлення людини до своєї діяльності і глибоке усвідомлення нею її суспільної значущості. В іншому випадку професіоналізм зводиться до ремісництва.

Соціокультурну компетентність інженера ми розглядаємо в загальній структурі його професійної компетентності [5] і визначаємо її як інтеграційну особистісно-професійну якість, що забезпечує його ефективну взаємодію з оточенням, спрямовану на створення умов для їх успішного входження в динамічний, полікультурний соціум, самовизначення і самореалізації в ньому. При цьому виникає діалектична суперечність між необхідністю належної соціалізації особистості, задоволенням суспільних потреб у кадрах певного освітньо-кваліфікаційного рівня, з одного боку, та з індивідуальними цілями, прагненнями, потребами та інтересами самої особистості.

Якісний стан суспільства на кожному етапі його становлення більш конкретно та більш повно виражається на рівні розвитку науки та освіти, якого воно досягло, одним із показників якого є здатність особистості до соціокультурної адаптації (в тому числі і в професійному середовищі).

Ми вважаємо, соціокультурну компетентність можна розглядати як основний показник та одну з важливих умов адаптації, бо адекватне зіставлення себе у процесі соціальної взаємодії, взаємозв'язку, рішення проблем самоідентифікації, тобто особистісне зростання неможливе без оволодіння особистістю культурними цінностями, без досягнення нею рівня ефективного оволодіння об'єктами штучного світу на базі індивідуального досвіду життєдіяльності.

До складу поняття соціокультурної компетентності входить соціальна перцепція та соціальна рефлексія, тобто адекватне сприйняття себе у структурі соціальної взаємодії, взаємозв'язків, вирішення проблем самоідентифікації, особистісне зростання [6].

На нашу думку, соціокультурна компетентність – це інтегральна якість особистості, що дозволяє людині на основі відрефлексованої наявної системи знань визначати свої ціннісні уподобання, на основі з яких конструювати свою поведінку й відносини з партнерами по взаємодії, впливати на проблемні ситуації в системах відносин "Людина – людина", самореалізовуватися в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності [7].

В умовах вибухового, лавиноподібного зростання матеріальних та інтелектуальних надбань людства знань, вмінь, навичок (ЗВН) недостатньо для плідної професійної

діяльності майбутнього інженера вищого технічного навчального закладу. За вказаних умов професійність має визначатися категорією компетентності, яка затверджує право суб'єкта на активний діяльнісний тип його взаємодії з виробничим, дослідницьким середовищем на відміну від ЗВН – неактивної категорії можливостей суб'єкта, яка характеризує лише його номінальні потенції. Знання, вміння, навички характерні для традиційної дисциплінарної освітньої моделі, їх дають викладачі, компетентності досягає сам суб'єкт, використовуючи ці ЗВН. Однак, потреба передавати ЗВН з профільних дисциплін не відкидається.

На відміну від традиційної освітньої моделі, ЗВН набуті суб'єктом за компетентнісною освітньою моделлю (підкріплені компетентністю) не ізольовані, не висмикнуті із середовища існування спеціаліста, яке складається із ланцюга компонент – професійної, природної, соціальної, моральної, соціокультурної. Здобуті за такою моделлю ЗВН мають динамічний характер, постійно оновлюються, розширюються завдяки здатності, прагненню їхнього носія до постійного особистісного вдосконалення та професійного зростання. [8;с. 30].

Реалізація нової освітньої парадигми в початковому процесі вимагає від майбутнього фахівця не лише комплексу теоретичних знань, які торкаються різноманітних сторін життя, але і активного спілкування, володіння спеціальними технологіями, що забезпечують ефективну суб'єкт-суб'єкту взаємодію у процесі навчальної діяльності. У зв'язку з цим проблему соціокультурної компетентності ми схильні вважати однією з провідних у системі підготовки фахівця.

Формування соціокультурної компетентності у майбутніх інженерів можливо в контексті сучасної освіти, найважливішою рисою якої є її спрямованість на те, щоб готувати студентів не тільки адаптуватися, але й активно освоювати ситуації соціальних змін. Саме навчання розуміють як процес збільшення досвіду індивідуального і соціокультурного.

Особистість, яка володіє соціокультурною компетентністю, повинна відповідно володіти вміннями приймати рішення стосовно самого себе та прагнути до розуміння власних відчуттів; правильно розуміти бажання, очікування та вимоги інших людей, враховуючі норми, що існують у системі «людина-людина»; володіти знаннями та досвідом виконання типових соціальних ролей, вмінням визначати своє місце в оточуючому середовищі, володіти культурними нормами та традиціями, уявленнями про соціальні норми не тільки своєї країни, усвідомленням життєвого досвіду в полікультурному суспільстві, вмінням діяти в сфері трудових відносин та професійної діяльності та ін.

Проблема дослідження формування всебічно розвиненої особистості, що володіє соціокультурною компетентністю, вимагає подальших пошуків шляхів її вирішення на теоретичному та на практичному рівні.

Ефективність формування такої компетентності можна підвищити, якщо:

➤ Розробити блочну систему формування соціокультурної компетентності, залучаючи спеціальну підготовку з урахуванням інтеграції її компонентів: мотиваційно-цільового, змістовно-процесуального, організаційно-технологічного та критерієво-рівневого.

➤ Застосувати методи навчання у співробітництві та метод проектів у процесі формування ціннісно-мотиваційної орієнтації студентів для оволодіння цією компетентністю і на базі системи формування соціокультурної компетентності перевірити педагогічні умови ефективного функціонування даної системи.

➤ Розробити науково-методичні рекомендації для викладачів вищих технічних навчальних закладів з формування соціокультурної компетентності у майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Отже, перед суспільством постає завдання підготовки компетентної всебічно розвиненої особистості, яка здатна швидко та адекватно реагувати на зміни умов життєдіяльності, трансформації змісту освіти та можливості інтеграції у навчальні програми

У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства й реалізації актуальних завдань Державної національної програми „Освіта”, Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ столітті об’єктивний рівень професійної підготовленості майбутнього фахівця зумовлює необхідність переглянути усталені погляди на процес підготовки майбутнього інженера і визнати комунікативні та соціокультурні вміння пріоритетними професійно-педагогічними якостями.

Таким чином, формування соціокультурної компетентності майбутніх інженерів у вищому технічному навчальному закладі виявляється багатоаспектною проблемою, що має соціальне та наукове значення.

Література:

1.Товажнянський Л.Л., Романовський О.Г., Пономарьов О.С. Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ „ХПІ” та шляхи її реалізації: Навч.-метод. посіб. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2004. – 244 с.

2.Волков Ю.Г., Поликарпов В.С. Человек: Энциклопедический словарь. – М.: Гардарики, 2000. – 520 с.

3.Варданян Ю.В. Стрoение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (на материале подготовки педагога и психолога): дис..д-р пед. наук/ Ю.В. Варданян. - М., 1999.

4.Дондокова Н. Б. Педагогические условия формирования базовых компетенций в процессе подготовки будущих специалистов// <http://www.bsu.ru/content/diss/doc/13.doc>.

5.Краевский В.В. Хуторской А.В. Основы обучения. Дидактика и методика: учебное пособие для студ. высш. учеб. завед. – М.: Издат. центр «Академия»,2007. – 352 с.

6.Корнилов А.П. Саморегуляция человека в условиях социального перелома // Вопросы психологии. – 1995. – № 5. – С. 69 – 78.

7. Закирьянова И. А. Формирование социокультурной компетентности у будущих учителей иностранного языка в процессе профессиональной подготовки // <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/268273.html>

8.Ю. Зінковський, Г. Мирських компетентісний підхід під час підготовки фахівців у вищих технічних навчальних закладах // Вища освіта України. – №4, 2008. – с. 29-36.

Вьяснена суцність поняття "компетентности", "профессиональной" и "социокультурной компетентности". Сделана попытка доказать необходимость реализации системы формирования социокультурной компетентности в процессе профессиональной подготовки будущего специалиста и выявлены условия, необходимые для ее функционирования и развития в контексте готовности к профессиональной деятельности.

Is essence of notion of "competence", "professional" and " social-and-cultural competence" found out. An attempt to prove the necessity of realization of the system of forming of social-and-cultural competence in the process of professional preparation of future specialist is done and terms necessary for its functioning and development in the context of readiness to professional activity are expose.